

MYŠLENÍ
SOUČASNOSTI

Pascalovské meditace

Pierre
Bourdieu

přeložil Jan Petříček

UNIVERZITA KARLOVA
NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM 2022

Tkví v akcích a reakcích aktérů: ti nemají jinou možnost než bojovat o uchování nebo zlepšení své pozice, tj. o uchování či rozmnožení svého specifického kapitálu, který se rodí jenom uvnitř pole. Tím pak přispívají k tomu, že všichni ostatní budou podléhat tlakům povstávajícím z konkurence, často prožívaným jako nesnesitelné (samozřejmě pokud ze hry neodstoupí, pokud nezvolí cestu tohoto heroického zřeknutí se, jež je z hlediska *illusio* sociální smrtí, a tedy něčím nemyslitelným). Stručně řečeno nikdo, ani ti, kdo hru ovládají, nemůže ze hry těžit, aniž by se do ní zapojil, aniž by se nechal vtáhnout do hry. To znamená, že by neexistovala žádná hra bez (niterné, tělesné) účasti na hře, bez zájmu na hře jako takové, zájmu, jenž je základem rozmanitých, ba protikladných zájmů jednotlivých hráčů, chtění a aspirací, které je pohánějí a které jakožto výtvo-ry hry závisejí na pozici, již v ní daní hráči zaujmají.

Objektivizované dějiny se tedy stávají dějinami, které působí a na něž se působí, teprve tehdy, když daný více či méně institucionalizovaný post spolu s více či méně kodifikovaným programem jednání, jež zahrnuje, najde – tak jako kus oděvu, nástroj, kniha nebo dům – někoho, kdo se v něm najde a pozná do té míry, aby si jej přisvojil, aby se jej chopil, aby jej obsadil a tak se jím zároveň nechal obsadit. Kavárenský číšník si nehraje na číšníka, jak se domníval Sartre.¹⁵³ Když si obléká číšnický úbor, vyjadřující demokratizovanou a jakoby byrokratickou formu oddané důstojnosti sloužících z velkých domů, a provádí rituál uspěchané starostlivosti, který může být strategií, jak zamaskovat zpoždění či přehlédnutí nebo jak udat nedobry pokrm, nedělá tím ze sebe věc (nebo „bytí v sobě“). Jeho tělo, v němž jsou vepsány určité dějiny, *bere* svou funkci *za svou*, tj. bere za své určité dějiny, určitou tradici, kterou vždy vidělo jenom jako ztělesněnou v tělech či lépe řečeno v oněch oděvech obývaných určitým habitem (*habits habités d'un certain habitus*), jimž říkáme „kavárenští číšníci“. Což neznamená, že se naučil, jak být kavárenským číšníkem, tak, že napodoboval jiné číšníky coby explicitní vzory. Vžívá se do postavy číšníka ne jako herec hrající roli, ale spíše tak, jak se dítě ztotožňuje s otcem a osvojuje si, aniž by vůbec mělo potřebu „hrát si na

¹⁵³ Jean-Paul Sartre: *L'Être et le Néant*, s. 100 (česky: *Bytí a nicota*, s. 101).

dospělého“, určitý způsob, jak při mluvení otevírat ústa nebo jak při chůzi hýbat rameny, který se mu jeví jako konstitutivní pro sociální bytí dospělého muže. Nemůžeme dokonce ani říct, že se považuje za kavárenského číšníka; na to je příliš pohlcen funkcí, k níž byl socio-logicky předurčen – například jako syn maloobchodníka, který si musí vydělat peníze, aby se mohl postavit na vlastní nohy. Stačí ho tedy nahradit studentem (jak se po roce 1968 občas dělo v některých „avantgardních“ restauracích) a uvidíme, jak se bude tisícem znaků snažit udržet si odstup od funkce – právě tím, že ji bude hrát jako *rolí* –, která neodpovídá jeho (sociálně zformované) představě o jeho bytí, tj. o jeho sociálním údělu; jak si bude držet odstup od povolání, pro něž se necítí být stvořený a v němž se, jak to vyjadřuje Sartrův návštěvník kavárny, „nechce nechat uvěznit“.

A na důkaz toho, že intelektuál si neudrzuje od své vlastní funkce o nic větší odstup než kavárenský číšník, že nemá žádný odstup od toho, co jej definuje jakožto intelektuála, tj. od scholastické iluze odstupu od všech funkcí, si stačí přečíst *jako antropologický dokument* analýzu, v níž Sartre navazuje na svůj slavný popis a „zobecňuje“ jej: „Marně se mohu pokoušet plnit funkci číšníka, protože číšníkem se stejně mohu stát jen neutralizovaným způsobem, jako je herec Hamletem, přičemž provádí mechanicky *gesta typická* pro takové postavení, a prostřednictvím těchto úkonů se na sebe dívám jako na imaginárního kavárenského číšníka, kterého používám jako ‚analogon‘. Pokouším se realizovat bytí v sobě číšníka, jako kdyby vůbec nebylo v mé moci svým profesionálním povinností a právům propůjčit jejich hodnotu i význam a jako by nebylo v mé svobodné volbě každé ráno v 5 vstát nebo zůstat ležet v posteli s rizikem, že dostanu ‚vyhazov‘. Jako kdybych právě tím, že udržuji tuto roli v existenci, ji na všech stranách netranscendoval a sám sebe nekonstituoval jako někdo, kdo je *vně* mé situace. Nicméně nelze pochybovat, že v jistém smyslu *jsem* kavárenským číšníkem, jinak bych se přece mohl nazývat třeba diplomatem nebo novinářem.“¹⁵⁴

Bylo by zapotřebí se zastavit u každého slova tohoto záračného výtvaru sociálního nevědomí, který pomocí dvojí

¹⁵⁴ Tamtéž (česky: *Bytí a nicota*, s. 102).

hry (spočívající ve zdvojení já), již umožňuje ukázkové použití fenomenologického *já* a „rozumějící“ identifikace s druhým (tu Sartre praktikoval často), promítá vědomí intelektuála do praxe kavárenského číšníka či do imaginárního *analogon* této praxe, a tak vytváří jakousi sociální chiméru, nestvůru s tělem číšníka a hlavou filozofa: což není zapotřebí mít svobodu zůstat v posteli, aniž bychom riskovali vyhazov, abychom mohli vnímat toho, kdo vstává v pět hodin, aby před příchodem hostů zametl podlahu a spustil kávovar, jako člověka, který se (svobodně?) osvobozuje od svobody zůstat v posteli s rizikem, že dostane vyhazov? Rozpoznáváme zde onu logiku, logiku identifikace s fantazmatem, na jejímž základě mohli jiní autoři, vydávající „intelektuální“ vztah k situaci dělníka za dělníkův vztah k této situaci, stvořit dělníka plně angažovaného v „bojích“ anebo naopak – prostým převrácením, jako v mýtech – dělníka zoufale smířeného s tím, že není ničím jiným než tím, čím je, smířeného se svým „bytím v sobě“ dělníka a postrádajícího svobodu, již člověku skýtá fakt, že může mezi své možnosti počítat pozice diplomata nebo novináře.